

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ”
(для бакалаврів)**

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Самостійна робота студентів є важливою складовою навчального процесу, яка сприяє активізації засвоєння студентом знань та їх реалізації, а також формує вміння навчатися і займатися науковою роботою. Самостійна робота є основним засобом опанування навчального процесу студентами у вільний від занять час.

Мета самостійної роботи — сприяння якнайглибшому засвоєнню студентами знань з основ теорії та історії місцевого самоврядування, ознайомлення їх з основними поняттями дисципліни, поглиблене вивчення теоретичних засад і практичних механізмів місцевого самоврядування і державного управління. Також методичні матеріали передбачають опанування в повному обсязі навчальної програми та формування самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості, сутність якої полягає в умінні систематизувати, планувати та контролювати власну діяльність.

Завданням самостійної роботи студентів є засвоєння певних знань, умінь, навичок, закріплення та систематизація здобутих знань, їх застосування при виконанні практичних завдань і наукових робіт, а також виявлення прогалин у системі знань із предмета.

Самостійна робота студентів з дисципліни “Теорія та історія місцевого самоврядування” становить приблизно 33 % часу, необхідного для виконання основної освітньої програми з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти та науки України щодо кількості годин аудиторних занять на тиждень. Зміст самостійної роботи студента з дисципліни “Теорія та історія місцевого самоврядування” визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями викладача. У пропонуваніх методичних рекомендаціях розглядаються форми самостійної роботи студентів, порядок організації та контролю самостійної роботи. Подаються основні питання з курсу дисципліни, питання для самоконтролю, теми рефератів, а також тестові завдання.

Процес становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні потребує вирішення широкого кола питань, пов'язаних з будівництвом демократичної держави з ринковою економікою, розвинутою системою соціальних стандартів і гарантій для кожного її громадянина незалежно від місця проживання.

Важлива роль у демократичній державі належить місцевому самоврядуванню — головному елементу саморегуляції та самоуправління

Підготовлено професором кафедри організації самоврядування
В. В. Омельчук

Затверджено на засіданні кафедри організації самоврядування
(протокол № 3 від 31.10.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Омельчук В. В. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Теорія та історія місцевого самоврядування” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 58 с.

Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Теорія та історія місцевого самоврядування” містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни, зміст самостійної роботи з дисципліни “Теорія та історія місцевого самоврядування”, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

громадян. Місцеве самоврядування сприяє усуненню певної відчуженості населення від влади, є одним з механізмів, здатним підвищити ефективність управління на всіх рівнях.

Впровадження основ місцевого самоврядування потребує подальшого правового регулювання діяльності міських і сільських територіальних громад, їх рад, виконавчих комітетів, а також інформативного забезпечення розвитку місцевого самоврядування.

У результаті самостійного вивчення дисципліни студенти повинні *знати*:

- теорію місцевого самоврядування як комплексну галузь права та державного управління;
- поняття та головні ознаки місцевого самоврядування, об'єкт і предмет, мету і завдання дисципліни;
- основні засади місцевого самоврядування як форми здійснення влади народом;
- матеріальну та фінансову основу місцевого самоврядування, яка включає комунальну (муніципальну) власність, муніципальний бюджет і фінанси, позабюджетні джерела доходів органів місцевого самоврядування тощо;
- роль територіальної громади в системі місцевого самоврядування;
- нормативно-правове забезпечення та правові основи здійснення населенням місцевого самоврядування;
- структуру органів місцевого самоврядування України;
- компетенцію та повноваження, види відповідальності в системі місцевого самоврядування, особливості реалізації конституційно-правових засад місцевого самоврядування в Україні;
- витоки місцевого самоврядування в Україні, розвиток системи місцевого самоврядування в добу Київської Русі, Галицько-Волинського князівства, Литовсько-Польський період і добу Речі Посполитої;
- роль козацтва та Магдебурзького права в становленні та розвитку національної системи місцевого самоврядування;
- розвиток місцевого самоврядування в Українській Козацькій державі та Запорозькій Січі;
- наступ царизму на автономні права України, у результаті чого майже на століття була зведена нанівець система місцевого самоврядування в Україні;

- особливості розвитку місцевого самоврядування в Наддніпрянській та Західній Україні в XIX – на початку XX ст.;

- відродження та розвиток національної системи місцевого самоврядування в ході Української революції 1917–1920 рр.;

- специфіку розвитку місцевого самоврядування в Україні в радянську добу та на західноукраїнських землях в міжвоєнний період (20–30-ті роки XX ст.);

- становлення інституту місцевого самоврядування в новітній історії України;

- особливості становлення та розвитку місцевого самоврядування в зарубіжних країнах;

- види муніципальних систем в країнах Європи, Америки, Азії та інших континентів і особливості проведення муніципальних реформ у зарубіжних країнах на сучасному етапі розвитку.

Нарешті, студенти зможуть порівняти вітчизняний і зарубіжний досвід розвитку системи місцевого самоврядування.

Отже, методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи з дисципліни “Теорія та історія місцевого самоврядування” спрямовані на те, щоб дати студентам знання теоретичних основ предмету, а також застосування ними здобутих знань, вмій і навичок на практиці.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінарські (практичні) заняття	Самостійна робота студентів
1	2	3	4	5
	Змістовий модуль I. Теоретичні основи місцевого самоврядування			
1	Теорія місцевого самоврядування як комплексна галузь права	3	4	4
2	Основні засади місцевого самоврядування як форми здійснення влади народом. Теоретичні засади розвитку місцевого самоврядування	3	2	2
3	Матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування	3	2	2
4	Правові основи здійснення населенням права місцевого самоврядування	3	2	2
5	Нормативно-правове забезпечення місцевого самоврядування	3	2	2
6	Територіальна громада в системі місцевого самоврядування	3	2	2
7	Інституціональна структура місцевого самоврядування в Україні	3	2	2
8	Реалізація конституційно-правових засад місцевого самоврядування в Україні	3	2	2

1	2	3	4	5
9	Компетенції та повноваження місцевого самоврядування. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування	3	2	2
	Змістовий модуль II. Історія українського місцевого самоврядування			
10	Зародження елементів місцевого самоврядування на українських землях в епоху Середньовіччя (X–XVII ст.)	3	2	2
11	Місцеве самоврядування на українських землях у складі Російської та Австрійської імперій (XVIII – початок XX ст.)	3	2	2
12	Місцеве самоврядування в Україні в роки Української Національної революції 1917–1920 рр. та за радянських часів	3	2	2
13	Становлення інституту місцевого самоврядування в новітній історії України	3	2	2
	Змістовий модуль III. Світовий досвід організації місцевого самоврядування			
14	Види муніципальних систем у зарубіжних країнах	3		3
15	Сучасні муніципальні реформи у зарубіжних країнах	2		3
Разом годин: 108		44	22	36

ЗМІСТ *самостійної роботи з дисципліни* **“ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ”**

Змістовий модуль I. Теоретичні основи місцевого самоврядування

Тема 1. Теорія місцевого самоврядування як комплексна галузь права

1. Зміст теорії місцевого самоврядування.
  2. Основні принципи місцевого самоврядування.
  3. Методи місцевого самоврядування.
  4. Джерела права місцевого самоврядування.
  5. Структура права місцевого самоврядування.
  6. Норми та інститути місцевого самоврядування в Україні.
  7. Місце місцевого самоврядування в правовій системі держави.
- Питання для самоконтролю**
1. Звідки походить термін “місцеве самоврядування”?
  2. Що таке місцеве самоврядування?
  3. Назвіть основні принципи місцевого самоврядування.
  4. Розкрийте зміст теорії місцевого самоврядування.
  5. Висвітліть основні норми місцевого самоврядування.
  6. Що таке делегування повноважень?
  7. Яким законодавчим актом регулюється принцип колегіальності місцевого самоврядування?
  8. Розкрийте основні методи правового регулювання місцевого самоврядування.
  9. Що таке суб’єкти правових відносин місцевого самоврядування?
  10. Назвіть основні групи правових відносин місцевого самоврядування.
  11. Які структурні підрозділи включає в себе система права місцевого самоврядування?
  12. Що таке матеріально-правові норми права?
  13. Дайте критерії класифікації норм права.
  14. Що таке процесуальні норми права?

Теми рефератів

1. Теоретико-методологічні засади місцевого самоврядування.
2. Теорія місцевого самоврядування як комплексна галузь права.

3. Методи правового регулювання відносин місцевого самоврядування.
4. Основи місцевого самоврядування в Україні.
5. Правові відносини місцевого самоврядування в Україні та їх суб’єкти.

Тестові завдання

I. Термін “самоврядування” застосовується в Конституційному праві з кінця XVII ст. в:

- а) Франції;
- б) Англії;
- в) Німеччині;
- г) Італії;
- д) Австрії;
- е) Україні.

II. Передача повноважень — це:

- а) спосіб регулювання повноважень, зокрема органів місцевого самоврядування, при якому якість повноважень держави виключається з її компетенції та включається до компетенції місцевого самоврядування;
- б) надання державою належних їй прав на вирішення питань органам місцевого самоврядування одnorазово, на певний термін або безстроково;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

III. Делегування повноважень — це:

- а) спосіб регулювання повноважень, зокрема органів місцевого самоврядування, при якому якість повноважень держави виключається з її компетенції та включається до компетенції місцевого самоврядування;
- б) надання державою належних їй прав на вирішення питань органам місцевого самоврядування одnorазово, на певний термін або безстроково;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

IV. Знайдіть неправильну відповідь. До основних принципів місцевого самоврядування належать:

- а) народовладдя;
- б) принципи законності, гласності;

- в) поєднання місцевих і державних інтересів, виборності;
- г) підтримка національної безпеки та оборони;
- д) організаційна та матеріально-фінансова самостійність у межах повноважень, визначених законом;
- е) підзвітність і відповідальність перед територіальною громадою органів і посадових осіб місцевого самоврядування;
- є) державна підтримка та гарантування місцевого самоврядування;
- ж) судовий захист прав місцевого самоврядування.

V. Закон України, яким регулюється принцип колегіальності місцевого самоврядування, це:

- а) Конституція України;
- б) Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні";
- в) Статути територіальних громад;
- г) Закон України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів";
- д) Закон України "Про місцеві державні адміністрації";
- е) Закон України "Про державну службу".

VI. До основних методів правового регулювання місцевого самоврядування належать:

- а) імперативний;
- б) диспозитивний;
- в) управлінський;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

VII. Правовими відносинами місцевого самоврядування є:

- а) регульовані нормами права місцевого самоврядування суспільні відносини, що виникають в процесі організації та діяльності місцевого самоврядування в сільських, селищних, міських та інших самоврядних територіальних утвореннях;
- б) територіальні громади сіл, селищ, районів у містах; загальні збори громадян; органи місцевого самоврядування та його посадові особи; депутати місцевих рад; органи територіальної самоорганізації населення тощо;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

VIII. Суб'єктами правових відносин місцевого самоврядування є:

- а) регульовані нормами права місцевого самоврядування суспільні відносини, що виникають в процесі організації та діяльності місцевого самоврядування в сільських, селищних, міських та інших самоврядних територіальних утвореннях;
- б) територіальні громади сіл, селищ, районів у містах; загальні збори громадян; органи місцевого самоврядування та його посадові особи; депутати місцевих рад; органи територіальної самоорганізації населення тощо;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

IX. Назвіть основні групи правових відносин місцевого самоврядування:

- а) відносини, пов'язані з організацією місцевого самоврядування;
- б) відносини, що характеризують місцеву самоврядну діяльність з життєзабезпечення самоврядних територіальних утворень;
- в) відносини, в яких знаходиться своє втілення діяльність органів місцевого самоврядування з реалізації окремих наданих їм державних повноважень;

- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні;
- ж) правильних відповідей немає.

X. Структурні підрозділи, які включає в себе система права місцевого самоврядування, це:

- а) місцеве самоврядування в системі народовладдя;
- б) основи місцевого самоврядування;
- в) предмет відання та повноваження місцевого самоврядування;
- г) гарантії місцевого самоврядування;
- д) відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування;
- е) контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування;
- є) правильні відповіді "а" – "в";
- ж) правильні відповіді "г" – "є";
- з) усі відповіді правильні.

Література [4; 15; 20; 23; 25; 26; 28; 40; 44; 51]

Тема 2. Основні засади місцевого самоврядування як форми здійснення влади народом. Теоретичні засади розвитку місцевого самоврядування

1. Поняття місцевого самоврядування.
2. Завдання та функції місцевого самоврядування.
3. Система та інститути місцевого самоврядування.
4. Основні теоретичні концепції місцевого самоврядування.
5. Правова основа місцевого самоврядування.
6. Демографічна та територіальна основи місцевого самоврядування.
7. Соціальні основи місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю

1. Висвітліть завдання місцевого самоврядування.
2. Що розуміється під функціями місцевого самоврядування?
3. Назвіть основні функції місцевого самоврядування.
4. Розкрийте основні напрями місцевої самоврядної діяльності.
5. Що закріплюють норми права місцевого самоврядування?
6. Охарактеризуйте право власності щодо комунального майна.
7. Назвіть головні проблеми комплексного соціально-економічного розвитку самоврядних територіальних утворень.
8. У чому полягає питання забезпечення законності в самоврядуванні?
9. Які ви знаєте основні теоретичні концепції місцевого самоврядування?
10. Яким чином здійснюється скасування реєстрації дії статуту територіальної громади?
11. Що таке демографічні основи місцевого самоврядування?
12. Розкрийте сутність поняття територіальні основи місцевого самоврядування.

Теми рефератів

1. Основні засади місцевого самоврядування як форми здійснення влади народом.
2. Теоретичні засади розвитку місцевого самоврядування.
3. Концепція місцевого самоврядування в Європейській Хартії місцевого самоврядування.
4. Основи місцевого самоврядування в Україні.
5. Концепція місцевого самоврядування в Конституції України.
6. Територіальна основа місцевого самоврядування.

Тестові завдання

I. Місцеве самоврядування можна розглядати як:

- а) одну з основ конституційного ладу, основоположний принцип організації влади, який поряд з принципом поділу влади визначає систему управління;
- б) право територіальної громади на самостійне управління місцевими справами;
- в) форму народовладдя;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

II. До основних функцій місцевого самоврядування належать:

- а) забезпечення участі населення у вирішенні питань місцевого значення;
- б) управління комунальною власністю, фінансовими ресурсами;
- в) забезпечення комплексного розвитку самоврядних територіальних утворень;
- г) забезпечення задоволення потреб населення в соціально-культурних, комунально-побутових та інших життєво важливих послугах;
- д) забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян;
- е) захист інтересів і прав місцевого самоврядування, що гарантовано Конституцією та Законами України;
- є) правильні відповіді "а" і "б";
- ж) правильні відповіді "в" і "г";
- з) правильні відповіді "д" і "е";
- и) усі відповіді правильні;
- і) правильних відповідей немає.

III. Основними напрямками місцевої самоврядної діяльності є:

- а) наявність виборних органів місцевого самоврядування;
- б) використання в місцевому самоврядуванні діяльності інститутів прямої демократії;
- в) наявність відповідної матеріальної бази для вирішення питань місцевого значення;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

IV. Знайдіть неправильну відповідь. До основних теоретичних концепцій місцевого самоврядування належать:

- а) теорія вільної громади;
- б) господарська теорія місцевого самоврядування;
- в) громадська теорія місцевого самоврядування;
- г) державницька теорія місцевого самоврядування;
- д) концепція муніципального централізму;
- е) концепція муніципального дуалізму.

V. Наукова теорія місцевого самоврядування, яку представляв Михайло Драгоманов, це:

- а) теорію природних прав вільної громади;
- б) господарська теорія місцевого самоврядування;
- в) державницька теорія місцевого самоврядування;
- д) соціально-класова теорія місцевого самоврядування;
- е) громадська теорія місцевого самоврядування;
- є) федеральна теорія народного суверенітету.

VI. Знайдіть неправильну відповідь. Державницьку теорію місцевого самоврядування представляли:

- а) Л. Штейн;
- б) Р. Гнейст;
- в) М. Драгоманов;
- д) О. Градовський;
- е) М. Лазаревський.

VII. Правова основа місцевого самоврядування — це:

- а) сукупність взаємопов'язаних правових актів і норм, що регулюють питання організації та його призначення як владного інституту в загальній системі управління держави;
- б) право та реальна здатність територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста — самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в інтересах місцевого населення у межах Конституції і законів;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

VIII. Для реєстрації статутів територіальної громади необхідно надати наступні документи:

- а) статут у двох примірниках;
- б) рішення відповідної ради про затвердження статуту;

- в) протокол пленарного засідання сесії ради, на якому було прийняте рішення про реєстр статуту;
- г) документ про внесення плати за реєстрацію статуту;
- д) правильні відповіді “а” і “б”;
- е) правильні відповіді “в” і “г”;
- є) усі відповіді правильні.

Література [4; 15; 20; 23; 25; 26; 28; 40; 44; 51]

Тема 3. Матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування

1. Роль комунального підприємств, установ та організацій в соціально-економічному розвитку міста.
2. Комунальна (муніципальна) власність та її складові.
3. Сутність і роль муніципальних фінансів в економічному і соціальному розвитку міст.
4. Функції муніципальних фінансів.
5. Особливості формування доходів і видатків муніципальних бюджетів.
6. Сутність міжбюджетних трансфертів. Види міжбюджетних трансфертів.
7. Особливості управління фінансово-економічними ресурсами міст.
8. Касове виконання муніципальних бюджетів.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте функції муніципальних фінансів.
2. Які ви знаєте основні джерела муніципальних бюджетів?
3. Назвіть основні видатки муніципальних бюджетів.
4. Що таке міжбюджетні відносини?
5. Назвіть основні муніципальні податки та збори.
6. Що таке горизонтальне бюджетне вирівнювання?
7. Охарактеризуйте вертикальне бюджетне вирівнювання.
8. Які ви знаєте дотації вирівнювання?
9. Назвіть основні види міжбюджетних трансфертів.
10. Що таке субвенції?
11. Розкрийте казначейське обслуговування муніципальних бюджетів.

Теми рефератів

1. Матеріальна основа місцевого самоврядування.
2. Фінансова основа місцевого самоврядування.

3. Роль муніципальної (комунальної власності) у формуванні фінансово-економічних ресурсів міст.
4. Особливості формування доходів і видатків муніципальних бюджетів.
5. Позабюджетні джерела прибутків органів місцевого самоврядування.

Тестові завдання

I. До головних функцій муніципальних фінансів належать:

- а) економічна, розподільча, стимулююча;
- б) розподільча, контрольна, стимулююча;
- в) розподільча, економічна;
- г) контрольна, стимулююча.

II. В економічній системі держави муніципальні фінанси вкладають на:

- а) перерозподіл валового внутрішнього продукту; державне регулювання розвитку територій; фінансову стабільність розвитку економіки; добробут населення; розвиток демократії в суспільстві;
- б) державну регіональну політику; фінансову безпеку держави; фінансову стабільність розвитку економіки; добробут населення; розвиток демократії в суспільстві;
- в) соціально-економічний розвиток країни; фінансову безпеку держави; фінансову стабільність розвитку економіки; політику регіонального розвитку держави; стабільність роботи підприємств муніципальної власності;
- г) соціально-економічний розвиток країни; фінансову безпеку держави; фінансову стабільність розвитку економіки; добробут населення; розвиток демократії в суспільстві.

III. Бюджетним Кодексом України встановлено, що доходи бюджету класифікуються за наступними розділами:

- а) податкові надходження;
- б) неподаткові надходження;
- в) доходи від операцій з капіталом;
- г) трансферти;
- д) правильні відповіді "а" і "в";
- е) правильні відповіді "б" і "г";
- є) усі відповіді правильні.

IV. До складу матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування належать:

- а) рухоме і нерухоме майно, яке знаходиться у комунальній власності; доходи муніципальних бюджетів; кошти з обласного та державного бюджету;
- б) рухоме і нерухоме майно, яке знаходиться у комунальній власності; доходи муніципальних бюджетів; позабюджетні, в тому числі валютні фонди; інші кошти; земля та інші природні ресурси, що є у комунальній власності; об'єкти спільної власності територіальних громад, що перебувають в управлінні районних та обласних рад;
- в) доходи муніципальних бюджетів; кошти підприємств комунальної власності; об'єкти спільної власності територіальних громад, що перебувають в управлінні районних та обласних рад;
- г) рухоме і нерухоме майно, яке знаходиться у комунальній власності; доходи муніципальних бюджетів; позабюджетні, в тому числі валютні фонди; інші кошти; земля та інші природні ресурси, що є у комунальній власності; кошти державного та обласного бюджетів України, Міжнародного валютного фонду, інших міжнародних фінансових інститутів.

V. Основними статтями доходів бюджетів міст є:

- а) місцеві податки і збори;
- б) податок на прибуток підприємств і прибутковий податок з громадян;
- в) місцеві податки та збори, податок на прибуток підприємств і прибутковий податок з громадян;
- г) місцеві податки і збори, прибутковий податок з громадян.

VI. Міжбюджетними трансфертами є:

- а) кошти, одержані від органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі;
- б) кошти, які виділяються з одного бюджету до іншого бюджету на безповоротній основі;
- в) міжбюджетні трансферти, призначені для використання на певну мету в порядку, визначеного тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції;
- г) кошти, які надаються з державного бюджету муніципальним бюджетам або з муніципальних бюджетів вищого рівня до муніципальних бюджетів нижчого рівня на фінансування цільових видатків.

VII. Субвенції є:

- а) кошти, одержані від органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі;
  - б) кошти, які виділяються з одного бюджету до іншого бюджету на безповоротній основі;
  - в) міжбюджетні трансферти, призначені для використання на певну мету в порядку, визначеного тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції;
  - г) кошти, які надаються з державного бюджету муніципальним бюджетам або з муніципальних бюджетів вищого рівня до муніципальних бюджетів нижчого рівня на фінансування цільових видатків.
- Література [6; 7; 16–18; 24; 31; 35–37; 42; 56; 57]*

Тема 4. Правові основи здійснення населенням права місцевого самоврядування

1. Участь населення у формуванні органів місцевого самоврядування.
2. Норми, в яких закріплені правові гарантії місцевого самоврядування.
3. Форми прямої демократії.
4. Право на проведення місцевих референдумів.
5. Інститути локальної демократії в системі місцевого самоврядування в Україні.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні форми прямого волевиявлення громадян.
2. Які групи громадян не мають права брати участь у місцевих виборах?
3. Хто включається до групи виборців?
4. Розкрийте сутність мажоритарної виборчої системи.
5. Яким чином здійснюється формування виборчих комісій?
6. Що таке акти виборчих комісій?
7. Назвіть основні форми прямої демократії.
8. Охарактеризуйте звіт виборних осіб як інструмент безпосередньої демократії місцевого самоврядування.
9. Що таке місцевий референдум?
10. Назвіть повноваження територіальних комісій з проведення місцевого референдуму.

11. На яких принципах базується організація та проведення загальних зборів громадян за місцем проживання?
12. Що таке громадські слухання?
13. Назвіть основні види громадських слухань.
14. Які органи влади уповноважені надавати право на проведення місцевих референдумів?

Теми рефератів

1. Правові основи здійснення населенням права місцевого самоврядування.
2. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування.
3. Місцеві референдуми в системі місцевого самоврядування України.
4. Інститути локальної демократії в системі місцевого самоврядування в Україні.
5. Форми прямого волевиявлення громадян.

Тестові завдання

I. Зазначте, в якому віці населення України бере участь у формуванні органів місцевого самоврядування:

- а) у 16 років;
- б) у 18 років;
- в) у 20 років;
- г) у 21 рік;
- д) у 25 років.

II. Місцеві вибори в Україні регулює:

- а) Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”;
- б) Статут територіальної громади;
- в) Конституція України;
- г) Закон України “Про вибори сільських, селищних та міських голів”;
- д) правильні відповіді “а” і “б”;
- е) правильні відповіді “в” і “г”;
- є) усі відповіді правильні.

III. Зазначте, які категорії громадян України не мають права брати участь у місцевих виборах:

- а) громадяни України, які визнані судом недієздатними;
- б) громадяни України, які знаходяться за вироком суду в місцях позбавлення волі;
- в) громадяни України, які не досягли 21-річного віку;
- г) правильні відповіді “а” і “б”;

- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні.

IV. До основних форм прямої демократії належать:

- а) накази виборців;
- б) звіти депутатів місцевих рад, сільських, селищних і міських голів перед виборцями і населенням, а також відкликання депутатів;
- в) дострокове припинення повноважень місцевих рад, сільських, селищних, міських голів;
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні.

V. Предметом місцевого референдуму можуть бути:

- а) прийняття, зміна або скасування рішень з питань, віднесених законодавством України до відання місцевого самоврядування;
- б) прийняття рішень, які визначають зміст нормативно-правових актів місцевих рад та їх виконавчих і розпорядчих органів;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

VI. Організація та проведення загальних зборів громадян за місцем проживання в Україні базується на принципах:

- а) загальної участі громадян України у загальних зборах, що скликаються за місцем їх проживання;
- б) вільного волевиявлення громадян на зазначених загальних зборах;
- в) добровільної участі громадян у зазначених зборах;
- г) рівноправ'я громадян на участь у загальних зборах за місцем їх проживання;
- д) гласності та законності;
- е) правильні відповіді “а” і “б”;
- є) правильні відповіді “в” — “д”;
- ж) усі відповіді правильні.

VII. Знайдіть неправильну відповідь. До основних форм прямого волевиявлення громадян не належать:

- а) мітинги;
- б) походи;
- в) насильницькі акти громадської непокори;
- г) демонстрації;
- д) пікетування.

Література [4; 15; 20; 23; 25; 26; 28; 40; 44; 51]

Тема 5. Нормативно-правове забезпечення місцевого самоврядування

1. Сутність нормативно-правового забезпечення місцевого самоврядування.
2. Види нормативно-правового забезпечення місцевого самоврядування.
3. Об'єктивні передумови нормативно-правового розвитку місцевого самоврядування в Україні.
4. Основні конституційно-правові теорії місцевого самоврядування.
5. Інститут місцевого самоврядування в Україні та джерела його нормативно-правового забезпечення.
6. Підзаконне регулювання місцевого самоврядування.
7. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні.
8. Законодавчі основи місцевого самоврядування в Україні.
9. Підзаконні нормативно-правові акти в галузі місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягають об'єктивні передумови нормативно-правового розвитку місцевого самоврядування в Україні?
2. У чому полягає сутність позитивістської концепції конституційного права другої половини ХІХ ст.?
3. Охарактеризуйте поняття місцевого самоврядування.
4. Висвітліть структуру місцевого самоврядування.
5. Розкрийте структуру місцевого самоврядування адміністративно-територіальної одиниці.
6. Виділіть основні складові системи нормативно-правових актів у галузі місцевого самоврядування.
7. У чому полягають конституційні права та обов'язки громадян України?
8. Проаналізуйте світову практику нормативно-правового забезпечення місцевого самоврядування.
9. Назвіть суб'єкти конституційних правовідносин у системі місцевого самоврядування.
10. Яка існує проблема в прийнятті Муніципального Кодексу України?

Теми рефератів

1. Нормативно-правове забезпечення місцевого самоврядування.
2. Інститут місцевого самоврядування в Україні та джерела його нормативно-правового забезпечення.

3. Законодавче регулювання місцевого самоврядування та його результативність.
4. Підзаконні нормативно-правові акти в галузі місцевого самоврядування.
5. Система нормативно-правових актів у галузі місцевого самоврядування.
6. Світова практика нормативно-правового забезпечення місцевого самоврядування.

Тестові завдання

I. Призначення юридичних концепцій місцевого самоврядування є:

- а) місцевій державній адміністрації — державна влада;
- б) місцевому самоврядуванню — влада територіальних громад;
- в) принцип централізації та децентралізації влади;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні;
- ж) правильних відповідей немає.

II. Аналіз застосування про місце самоврядування і практика його застосування дозволяють виділити основні риси місцевого самоврядування:

- а) територіальний характер;
- б) децентралізм;
- в) множинність суб'єктів;
- г) демократизм;
- д) законність;
- е) локальний характер;
- є) економічність;
- ж) правильні відповіді "а" — "в";
- з) правильні відповіді "г" — "є";
- и) усі відповіді правильні.

III. Завданням нормативно-правового регулювання місцевого самоврядування є:

- а) закріпити на вищому нормативно-правовому рівні основні засади організації та діяльності системи місцевого самоврядування як конституційного інституту;
- б) створити передумови для законодавчого регламенту місцевого самоврядування;
- в) служити вищим критерієм правової оцінки актів і діянь державної влади та місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб;

- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

IV. Знайдіть неправильну відповідь. Конституційні права та обов'язки громадян на участь у місцевому самоврядуванні полягають у:

- а) праві на участь у мітингах, походах і демонстраціях;
- б) праві направляти законопроекти до Верховної Ради України;
- в) праві направляти індивідуальні чи колективні звернення або особисто звертатися до органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів;
- г) праві на свободу думки і слова та вільне вираження своїх поглядів і переконань.

V. Знайдіть неправильну відповідь. Суб'єктами конституційних правовіносних у системі місцевого самоврядування є:

- а) територіальна громада;
- б) сільські, селищні та міські ради;
- в) районні, міські та обласні державні адміністрації;
- г) сільський, селищний та міський голови;
- д) виконавчі органи сільської, селищної та міської ради;
- е) районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- є) депутати сільських, селищних, міських, районних у містах, обласних рад;
- ж) депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- з) постійні комісії рад;
- и) виборчі комісії до органів місцевого самоврядування;
- і) органи самоорганізації населення.

VI. Головним призначенням нормативно-правових актів як форми права є:

- а) матеріальне закріплення юридичних норм;
- б) конституційне закріплення юридичних норм;
- в) встановлення їх загальнообов'язковими;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні;
- ж) правильних відповідей немає.

VII. Знайдіть неправильну відповідь. До підзаконних нормативно-правових актів у галузі місцевого самоврядування належать:

- а) акти державних органів України (Укази Президента України, декрети, інструкції, накази міністрів, адміністрації підприємств);
- б) акти колишнього Президента СРСР, Кабінету Міністрів СРСР з питань, що неврегульовані законодавством України і не суперечать законам України;
- в) акти Автономної Республіки Крим;
- г) міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України;
- д) акти всеукраїнського і місцевого референдумів, окремих громадських об'єднань.

VIII. Делегованим законодавством є:

- а) акти державних органів України (Укази Президента України, декрети, інструкції, накази міністрів, адміністрації підприємств);
- б) акти колишнього Президента СРСР, Кабінету Міністрів СРСР з питань, що неврегульовані законодавством України і не суперечать законам України;
- в) акти Автономної Республіки Крим;
- г) міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України;
- д) акти всеукраїнського і місцевого референдумів, окремих громадських об'єднань.

Література [1; 2; 9; 15; 19; 21; 25; 32; 41; 48; 52; 54; 58]

Тема 6. Територіальна громада в системі місцевого самоврядування

1. Сутність територіальної громади. Місце територіальної громади в системі місцевого самоврядування.
2. Поняття територіальної громади в нормативно-правових актах України.
3. Вітчизняні та зарубіжні теорії про територіальну громаду.
4. Ознаки територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування.
5. Види територіальних громад в Україні.
6. Функції територіальних громад.
7. Головні ознаки територіальної громади.
8. Територіальна громада як суб'єкт підприємницької діяльності у сфері надання громадських послуг.
9. Участь територіальної громади у місцевому самоврядуванні.
10. Форми діяльності територіальних громад.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття "територіальна громада".
2. Яким чином територіальна громада впливає на організацію роботи органів місцевого самоврядування?
3. Коли був прийнятий статут територіальної громади?
4. У чому полягають головні ознаки територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування?
5. Які об'єднання входять до складу територіальної громади?
6. Яке гарантійне право людини на індивідуальність забезпечує територіальна громада?
7. Охарактеризуйте кількісний підхід до вивчення територіальних спільнот.
8. Назвіть основні фактори конституційно-правової інституалізації територіальних громад.
9. Що є елементами місцевих співтовариств згідно з зарубіжними дослідженнями?
10. Вкажіть основні функції територіальної громади.
11. Назвіть основні форми діяльності територіальних громад.
12. Охарактеризуйте основні тенденції становлення територіальних громад.

Теми рефератів

1. Поняття територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування.
2. Ознаки територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування.
3. Види територіальних громад в Україні.
4. Функції територіальних громад.
5. Зарубіжний досвід організації територіальних громад.

Тестові завдання

I. Зовнішньо формальним виразом асоціації мешканців певних населених пунктів є:

- а) територіальні громади;
- б) територіальні спільноти жителів, які об'єднують у сутнісному (потреби, інтереси), змістовному виразі (функціонально-цільова активність), формальному виразі (правові, інші норми, структури управління тощо) діяльність індивідів, груп, колективів, підприємств, установ, організацій, соціально-економічну інфраструктуру;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

II. Територіальною громадою є:

- а) сукупність жителів об'єднаних постійним проживанням у мешках села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають адміністративний центр;
- б) сукупність громадян України, котрі спільно проживають у міському чи сільському поселенні, мають колективні інтереси і визначений законом правовий статус;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

III. За своєю сутністю територіальна громада являє собою:

- а) такий колектив людей, в якому міжособистісні відносини зумовлені громадсько-ціннісним та особистісно значущим змістом спільної діяльності — вирішення питань місцевого значення;
- б) первинний суб'єкт місцевого самоврядування, основний носій його функцій і повноважень;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

IV. За формою територіальна громада — це:

- а) такий колектив людей, в якому міжособистісні відносини зумовлені громадсько-ціннісним та особистісно значущим змістом спільної діяльності — вирішення питань місцевого значення;
- б) первинний суб'єкт місцевого самоврядування, основний носій його функцій і повноважень;
- в) вид територіальної спільності, утвореної з поміж жителів (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців) відповідних адміністративно-територіальних одиниць (сіл, добровільно об'єднаних у спільноту громаду кількох сіл, селищ, міст), які постійно або переважно мешкають у їх мешках, володіють у них певною нерухомістю, сплачують комунальні податки).

V. Згідно з комплексним (системним) підходом територіальна громада визначається як:

- а) історично утворена спільнота людей, які характеризуються спільністю традицій, культури, незалежністю до комуни;
- б) сукупність соціальних взаємодій, інтеракцій між індивідами;
- в) спільний (колективний) споживач;
- г) виробник і забезпечувач громадських послуг;

д) інструмент, що здатний впливати на місцеве суспільне життя, своєю владою репрезентувати місцеве населення, а також наділяти його певними повноваженнями;

е) правильні відповіді “а” — “в”;

ж) усі відповіді правильні.

VI. Умовами для здійснення самоврядування є:

а) населення;

б) жителі;

в) територія проживання;

г) колективні потреби (інтереси);

д) правильні відповіді “а” і “б”;

е) правильні відповіді “в” і “г”;

ж) усі відповіді правильні.

VII. До головних ознак територіальних громад належать:

а) населення — спільність фізичних осіб;

б) склад і критерії членства в них;

в) соціальна взаємодія (сусідські відносини, спільні правила і норми поведінки, спільне врядування, громадські послуги, організація, взаємозв'язок у виробничій сфері тощо);

г) економічна (цивільна та фінансова) правосуб'єктність територіальної громади;

д) наявність соціально-побутових інтересів;

е) правильні відповіді “а” — “в”;

ж) усі відповіді правильні.

VIII. Первинними територіальними колективами є:

а) село, селище, місто без районного значення;

б) район, округа, область;

в) обидві відповіді правильні;

г) правильних відповідей немає.

IX. До регіональних територіальних колективів належать:

а) село, селище, місто без районного значення;

б) район, округа, область;

в) обидві відповіді правильні;

г) правильних відповідей немає.

Література [3; 5; 7; 14; 26; 27; 33; 34; 47; 48; 58]

Тема 7. Інституціональна структура місцевого самоврядування в Україні

1. Поняття системи органів місцевого самоврядування.
2. Види органів місцевого самоврядування.
3. Представницькі органи місцевого самоврядування.
4. Виборні посадові особи місцевого самоврядування.
5. Обласні та районні ради.
6. Сільський, селищний та міський голови.
7. Виконавчі органи місцевого самоврядування.
8. Статус депутата місцевої ради.
9. Правове регулювання нових утворень у системі місцевого самоврядування.
10. Служба в органах місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність інституціональної структури місцевого самоврядування.
2. Назвіть головні представницькі органи місцевого самоврядування.
3. Чому є обов'язковою наявність рад у системі місцевого самоврядування?
4. В яких випадках можуть бути припинені повноваження рад?
5. Що є основною формою роботи ради?
6. Назвіть головних посадових осіб рад.
7. Які повноваження мають сільський та селищний голови?
8. Порівняйте повноваження сільського та міського голів?
9. На які терміни обираються сільський, селищний та міський голови?
10. Які привілеї мають державні службовці?

Теми рефератів

1. Інституціональна структура місцевого самоврядування в Україні.
2. Статус службовців органів місцевого самоврядування.
3. Місце та роль органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.
4. Асоціації та інші добровільні об'єднання органів місцевого самоврядування.
5. Правове регулювання нових утворень в системі місцевого самоврядування.

Тестові завдання

I. Головними представницькими органами місцевого самоврядування є:

- а) селищні, міські, районні в містах, районні та обласні ради;
- б) міські, районні та обласні державні адміністрації;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

II. Згідно з Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" повноваження рад можуть бути припинені у випадках:

- а) коли рада достроково прийняла рішення з порушенням чинного законодавства, прав і свобод громадян, ігноруючи при цьому вимоги компетентних органів про приведення цих рішень у відповідність до закону;
- б) якщо сесії ради не проводяться без поважних на те причин у встановленні законодавством строки або рада не вирішує питань, віднесених до її відання;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

III. Основною формою роботи ради є:

- а) збори ради;
- б) засідання ради;
- в) сесія ради;
- г) конференція ради;
- д) правильні відповіді "а" і "б";
- е) правильні відповіді "в" і "г";
- є) правильні відповіді "б" і "в";
- ж) усі відповіді правильні.

IV. До основних форм сесії рад належать:

- а) чергові та позачергові;
- б) пленарні та непленарні;
- в) законодавчі та виконавчі;
- г) початкові, поточні та заключні;
- д) правильні відповіді "а" і "б";
- е) правильні відповіді "в" і "г";
- є) усі відповіді правильні.

V. До виборних посадових осіб рад належать:

- а) депутати міських, сільських та селищних рад;
- б) сільські селищні та міські голови;
- в) голови міських, районних та обласних державних адміністрацій;

- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “а” і “в”;
- е) правильні відповіді “б” і “в”;
- є) усі відповіді правильні.

VI. До виконавчих органів місцевого самоврядування належать:

- а) виконавчі органи села, міста, району в місті;
- б) районні та міські державні адміністрації;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

VII. Посади в органах місцевого самоврядування поділяються на такі групи:

- а) посади, які заміщуються в результаті проведення місцевих референдумів;
- б) посади, які заміщуються на підставі рішень відповідних місцевих рад і розпоряджень сільських, селищних, міських голів;
- в) інші посади, заміщені шляхом укладання трудового договору;
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “а” і “в”;
- е) правильні відповіді “б” і “в”;
- є) усі відповіді правильні.

Література [4; 15; 20; 23; 25; 26; 28; 40; 44; 51]

Тема 8. Реалізація конституційно-правових засад місцевого самоврядування в Україні

1. Засади поєднання форм безпосередньої та представницької демократії у здійсненні місцевого самоврядування.
2. Правові засади взаємовідносин держави і місцевого самоврядування.
3. Організаційно-функціональні та конституційно-правові засади місцевого самоврядування.
4. Проблеми реалізації правових засад місцевого самоврядування.
5. Особливості реалізації конституційно-правових засад місцевого самоврядування в Україні.

Питання для самоконтролю

1. Яким чином можна поєднати форми безпосередньої та представницької демократії у здійсненні місцевого самоврядування?
2. Розкрийте роль статутів територіальних громад у здійсненні місцевого самоврядування.

3. Хто є загальнонаціональним виразником волі народу?
4. Яким чином тлумачаться засади народоладдя?
5. У чому полягає конституційно-правова відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування?
6. Назвіть основні проблеми забезпечення інституту комунальної власності в Україні.
7. Яким чином можна забезпечити матеріально-фінансову самостійність місцевого самоврядування?
8. Вкажіть основні чинники, що справляють негативний вплив повсюдності місцевого самоврядування на сучасному етапі його розвитку в Україні.
9. Розкрийте сутність і зміст поняття “гласність”.
10. Що забезпечує гласність як конституційно-правова засада місцевого самоврядування?

Теми рефератів

1. Реалізація конституційно-правових засад місцевого самоврядування в Україні.
2. Роль статутів територіальних громад як засобів реалізації місцевого самоврядування.
3. Основні проблеми забезпечення інституту комунальної власності.
4. Гласність як конституційно-правова засада місцевого самоврядування.
5. Зарубіжний досвід реалізації конституційно-правових засад.

Тестові завдання

I. Зазначте, яким чином тлумачаться засади народоладдя:

- а) народ — носій суверенітету та єдине джерело влади в Україні;
- б) верховенство влади народу;
- в) можливість здійснення влади народом безпосередньо та опосередковано;
- г) вираження в процесі здійснення влади волі народу;
- д) правильні відповіді “а” і “б”;
- е) правильні відповіді “в” і “г”;
- є) усі відповіді правильні.

II. Загальнонаціональними виразниками влади в Україні є:

- а) представники органів державної влади;
- б) органи місцевого самоврядування;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

III. Роль статутів територіальних громад як засобів реалізації місцевого самоврядування полягає:

- а) у встановленні юридичної процедури проведення перелічених форм народовладдя з урахуванням місцевих особливостей традицій;
- б) в урізноманітненні форм прямого народовладдя на рівні територіальних громад шляхом закріплення додаткового їх переліку та механізмів проведення;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

IV. Основними проблемами забезпечення Інституту комунальної власності є:

- а) встановлення режиму комунальної власності;
- б) встановлення правових основ управління об'єктами комунальної власності;
- в) встановлення правового статусу комунального підприємства та видів комунальної підприємницької діяльності;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

V. Зазначте, яким чином можна забезпечити матеріально-фінансову самостійність місцевого самоврядування:

- а) шляхом подальшого вдосконалення правового регулювання бюджетних відносин;
- б) шляхом реформування податкового законодавства;
- в) законодавчого забезпечення проведення реформи адміністративно-територіального устрою України;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

VI. До чинників, що справляють негативний вплив повсюдності місцевого самоврядування на сучасному етапі його розвитку, належать:

- а) проблема відсутності чітко визначених і картографічно закріплених меж адміністративно-територіальних одиниць;
- б) проблема специфічності міських адміністративно-територіальних утворень, на яких діють кілька самостійних адміністративно-територіальних одиниць, але які не становлять єдиної територіальної громади;

- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

VII. У правозастосовчій практиці Великої Британії та США розрізняють такі порушення законів муніципалітетами:

- а) вчинення дій, які безпосередньо заборонені законом;
- б) вчинення дій, які законом прямо не дозволені;
- в) вчинення дій, що дозволені законом;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

VIII. Гласність як конституційно-правова норма місцевого самоврядування забезпечує:

- а) відкритий (публічний) характер діяльності органів місцевого самоврядування;
- б) систематичне інформування населення про цю діяльність;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

Література [4; 15; 20; 23; 25; 26; 28; 40; 44; 51]

Тема 9. Компетенції та повноваження місцевого самоврядування. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування

1. Сутність компетенції та повноваження місцевого самоврядування.
2. Зміст компетенції місцевого самоврядування.
3. Закріплення сфери компетенції та повноважень місцевого самоврядування в Конституції та Законах України.
4. Сутність відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
5. Основні види відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
6. Особливості відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте структуру компетенції місцевого самоврядування.
2. Яким чином компетенція місцевого самоврядування розглядається в Європейській хартії місцевого самоврядування?
3. Що таке суб'єкти муніципальних правовідносин?

4. Охарактеризуйте принцип адаптації делегованих повноважень до місцевих умов.
5. Що таке делегована (доручена) компетенція місцевого самоврядування?
6. Яким чином закріплюється сфера компетенції місцевого самоврядування в нормативно-правових актах?
7. Що таке власні повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування?
8. Охарактеризуйте делеговані повноваження органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
9. Що можна віднести до кола суб'єктів відповідальності у муніципальному праві?
10. Назвіть основні види відповідальності у муніципальному праві.
11. Що є підставами відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою?
12. Чому залишаються неврегульованими питання щодо відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування за виконання делегованих їм окремих повноважень органів виконавчої влади?

Теми рефератів

1. Компетенції та повноваження місцевого самоврядування.
2. Законодавче забезпечення компетенції та повноважень органів місцевого самоврядування.
3. Міжнародні стандарти законодавчого забезпечення компетенції та повноважень органів місцевого самоврядування.
4. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
5. Види відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Тестові завдання

1. Предмети відання — це:

- а) сфери суспільного життя, на які спрямована його регулююча діяльність;
- б) права та обов'язки органу, якими він наділяється стосовно його предметів відання, тобто для вирішення тих питань, що становлять ці предмети відання;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

II. Повноваження — це:

- а) сфери суспільного життя, на які спрямована його регулююча діяльність;
- б) права та обов'язки органу, якими він наділяється стосовно його предметів відання, тобто для вирішення тих питань, що становлять ці предмети відання;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) правильних відповідей немає.

III. Стосовно змісту поняття компетенції місцевого самоврядування, то Європейська хартія місцевого самоврядування передбачає, що він має визначитися на основі дотримання таких принципів:

- а) принципу правової автономності місцевого самоврядування;
- б) принципу повноти повноважень місцевого самоврядування та необмеженості самоврядних прав;
- в) принципу субсидиарності;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні;
- ж) правильних відповідей немає.

IV. Відповідно до положень Європейської Хартії місцевого самоврядування національне законодавство багатьох сучасних держав до предметів відання місцевого самоврядування відносять:

- а) питання місцевого значення;
- б) питання, що не вважаються безпосередньо місцевими і право вирішувати які делегується відповідно до закону органам місцевого самоврядування;
- в) питання державного значення;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

V. До відання районних, обласних рад Конституція України відносить:

- а) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контроль за їх виконанням;
- б) затвердження районних і обласних бюджетів, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між те-

риториальними громадами або для виконання спільних проектів, та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм, та контроль за їх виконанням;

в) вирішення інших питань, віднесених законом до їхньої компетенції;

г) правильні відповіді “а” і “б”;

д) правильні відповіді “б” і “в”;

е) правильні відповіді “а” і “в”;

и) усі відповіді правильні;

ж) правильних відповідей немає.

VI. За своєю структурою повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах радах містять:

а) власні повноваження;

б) делеговані повноваження;

в) розмежувальні повноваження;

г) правильні відповіді “а” і “б”;

д) правильні відповіді “б” і “в”;

е) правильні відповіді “а” і “в”;

и) усі відповіді правильні.

VII. До кола суб'єктів відповідальності у муніципальному праві можна віднести:

а) територіальну громаду;

б) органи державної влади та їх посадових осіб;

в) органи місцевого самоврядування;

г) посадових осіб місцевого самоврядування;

д) органи самоорганізації населення;

е) депутатів і кандидатів у депутати місцевих рад;

и) правильні відповіді “а” і “б”;

ж) правильні відповіді “в” і “г”;

з) правильні відповіді “д” і “е”;

и) усі відповіді правильні.

VIII. До кримінальної, адміністративної та дисциплінарної відповідальності у разі порушення норм муніципального права можуть притягатися:

а) посадові особи місцевого самоврядування;

б) члени виборчих комісій (при порушенні норм законодавства про місцеві вибори);

в) окремі громадяни (при порушенні норм законодавства про місцеві вибори);

є) правильні відповіді “а” і “б”;

ж) правильні відповіді “в” і “г”;

з) правильні відповіді “д” і “е”;

и) усі відповіді правильні.

Література [4; 15; 20; 23; 25; 26; 28; 40; 44; 51]

Змістовий модуль II. Історія українського місцевого самоврядування

Тема 10. Зародження елементів місцевого самоврядування на українських землях в епоху Середньовіччя (X–XVII ст.)

1. Витоки місцевого самоврядування в Україні.

2. Зародження елементів місцевого самоврядування в Україні в епоху Київської Русі.

3. Розвиток місцевого самоврядування в Україні в Галицько-Волинському князівстві.

4. Місцеве самоврядування в Україні в Литовсько-Польську добу.

5. Розвиток місцевого самоврядування на українських землях у добу Речі Посполитої (1569–1648 рр.).

6. Місцеве самоврядування в Українській козацькій державі (друга половина XVII – XVIII ст.).

7. Самоврядування Запорозької Січі.

Питання для самоконтролю

1. Коли з'явилися перші елементи місцевого самоврядування на українських землях?

2. На основі чого розвивалося територіальне громадське самоврядування?

3. Дайте порівняльну характеристику розвитку місцевого самоврядування в Київському та Галицько-Волинському князівствах.

4. Назвіть основні органи місцевого самоврядування в Україні в Литовсько-Польську добу.

5. З якого часу Магдебурзьке право набуло свого поширення на українських землях?

6. Покажіть місце козацького самоврядування в політико-адміністративній системі Речі Посполитої.

7. Охарактеризуйте особливості побудови полково-сотенного устрою козацької республіки.

8. Назвіть основні органи самоврядування Запорозької Січі.

Теми рефератів

1. Зародження елементів місцевого самоврядування на українських землях в епоху Середньовіччя (X–XVII ст.).
2. Місцеве самоврядування в Україні в добу Київської Русі.
3. Місцеве самоврядування на українських землях під час їхнього входження до складу Великого князівства Литовського.
4. Магдебурзьке право на українських землях.
5. Місцеве самоврядування в Україні в добу Хмельниччини.

Тестові завдання

I. Територіальне громадівське самоврядування, що розвивалося в епоху Київської Русі, знаходило свій прояв у формі:

- а) громади;
- б) віча;
- в) зборів;
- г) з'їздів;
- д) правильні відповіді "а" і "б";
- е) правильні відповіді "в" і "г";
- є) усі відповіді правильні.

II. Економічну основу місцевого самоврядування в добу Київської Русі становила:

- а) приватна власність;
- б) державна власність;
- в) корпоративна власність;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

III. Суб'єктом міського самоврядування в добу Київської Русі виступала:

- а) верв;
- б) міська громада;
- в) воеводська влада;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

IV. Суб'єктами сільського самоврядування в добу Київської Русі виступали:

- а) верви;
- б) тисяцька влада;
- в) соцька влада;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

V. Після входження українських земель до складу Великого князівства Литовського у великокнязівських містах поряд з органами місцевого самоврядування функціонували:

- а) війтівські адміністрації;
- б) старостинські адміністрації;
- в) замкові адміністрації;
- г) правильні відповіді "а" і "б";
- д) правильні відповіді "б" і "в";
- е) правильні відповіді "а" і "в";
- є) усі відповіді правильні.

VI. Знайдіть неправильну відповідь. Запроваджене в містах України Магдебурзьке право передбачало:

- а) власне судочинство;
- б) систему місцевого самоврядування;
- в) власну фіскальну систему;
- г) власні військові формування.

VII. На чолі сільських громад XIV – середини XVII ст. стояли:

- а) сільські старости;
- б) війти;
- в) сільські отамани;
- г) представник князівської чи королівської влади.

VIII. На чолі міських громад у Лівобережній Україні з середини XVII – до кінця XVIII ст. стояли:

- а) сільські старости;
- б) війти;
- в) сільські отамани;
- г) представник козацької адміністрації.

Література [8; 10; 23; 25; 29; 39; 43; 47; 48]

Тема 11. Місцеве самоврядування на українських землях у складі Російської імперії та Австрійської імперії (XVIII – початок XX ст.)

1. Ліквідація інституту гетьманства та органів місцевого самоврядування в Лівобережній Україні царським урядом протягом другої половини XVIII ст.
2. Ліквідація Запорозької Січі.
3. Впровадження загальноімперських органів влади та управління на території Лівобережної та Правобережної України.
4. Міські та сільські громади в Наддніпрянській Україні в першій половині XIX ст.
5. Розвиток місцевого самоврядування в Західній Україні в XIX – на початку XX ст.
6. Вплив земської реформи на розвиток місцевого самоврядування в Наддніпрянській Україні.
7. Місцеве самоврядування в Наддніпрянській Україні на початку XX ст.

Питання для самоконтролю

1. Коли було ліквідовано інститут гетьманства в Лівобережній Україні?
2. Коли була ліквідована Запорозька Січ царським режимом?
3. Дайте порівняльну характеристику розвитку системи місцевого самоврядування у Наддніпрянській та Західній Україні в XIX – на початку XX ст.
4. Проаналізуйте роль земств в організації місцевого самоврядування у Наддніпрянській Україні.
5. Коли були запроваджені сільські товариства у Наддніпрянській Україні?
6. В яких губерніях Наддніпрянської України з'явилися земства на початку XX ст.?
7. З яких органів складалася система міського самоврядування в Наддніпрянській Україні наприкінці XIX – на початку XX ст.?
8. З чого складалася міська дума у Наддніпрянській Україні?
9. Висвітліть структуру магістрату м. Львова.
10. Яку мінімальну чисельність мешканців повинні були мати міські громади Східної Галичини на рубежі XIX–XX ст., щоб сформувати органи місцевого самоврядування?

Теми рефератів

1. Місцеве самоврядування на українських землях у складі Російської імперії (XVIII – початок XX ст.).
2. Місцеве самоврядування на українських землях у складі Австрійської та Австро-Угорської імперії (XVIII – початок XX ст.).
3. Вплив земської реформи на розвиток місцевого самоврядування у Наддніпрянській Україні.
4. Міське самоврядування у Наддніпрянській Україні наприкінці XIX – на початку XX ст.
5. Міське самоврядування в Західній Україні наприкінці XIX – на початку XX ст.

Тестові завдання

I. Інститут гетьманства було ліквідовано на території Лівобережної України:

- а) у 1760 р.;
- б) у 1764 р.;
- в) у 1768 р.;
- г) у 1775 р.;
- д) у 1783 р.

II. Унаслідок муніципальної реформи, проведеної Катериною II, загальноміськими органами управління були:

- а) міський голова;
- б) загальна міська дума;
- в) розпорядча або шестигласна міська дума (виконавчий орган);
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні.

III. Регіональне самоврядування на загальноімперських засадах запроваджується в Україні після проведення Олександром II земської реформи в 1764 р. До системи земських установ не входили:

- а) земські виборчі з'їзди, які кожних три роки обирали земських гласних;
- б) земські збори;
- в) земські управи;
- г) муніципальні зібрання.

IV. Знайдіть неправильну відповідь. До головних функцій сільських громад в Російській імперії у XIX — на початку XX ст. належали:

- а) адміністративна;
- б) фіскальна;
- в) судові;
- г) поліцейська;
- д) поземельна.

V. Реформу міського самоврядування в Російській імперії було розпочато в 1870 р. Вона передбачала заміну становобюрократичних органів управління містом всестановими органами. Згідно положення 1870 р. систему органів міського громадянського управління складал:

- а) міські виборчі збори;
- б) міська дума;
- в) міська управа;
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні.

VI. Закон про сільське самоврядування був прийнятий Галицьким сеймом:

- а) у 1848 р.;
- б) у 1866 р.;
- в) у 1870 р.;
- г) у 1888 р.

VII. До складу органів міського самоврядування на території Галичини входили:

- а) міська рада;
- б) міська управа;
- в) міська дума;
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні.

Література [8; 10; 23; 25; 29; 39; 43; 47; 48]

Тема 12. Місцеве самоврядування в Україні в роки Української Національної революції 1917–1920 рр. та за радянських часів

1. Революційна ситуація в Україні та організація діяльності органів місцевого самоврядування в період Української Центральної ради.
2. Місцеве самоврядування в Україні в добу Гетьманату П. Скоропадського та Директорії УНР.
3. Західноукраїнська Народна Республіка та її органи місцевого самоврядування.
4. Місцеве самоврядування на західноукраїнських землях у складі Другої Речі Посполитої, Чехословацької республіки і Румунської монархії.
5. Місцеве самоврядування в Українській РСР (20–80-ті роки XX ст.).
6. Повноваження органів місцевого самоврядування (рад) в Українській РСР у 20–80-х роках XX ст.

Питання для самоконтролю

1. Дайте порівняльну характеристику розвитку системи місцевого самоврядування у Наддніпрянській Україні в дореволюційні часи та в добу Української Центральної Ради.
2. Розкрийте структуру органів місцевого самоврядування в Україні в добу Гетьманату Павла Скоропадського.
3. Чим відрізнялася структура місцевого самоврядування в Україні в добу Гетьманату та Директорії УНР?
4. Висвітліть характерні особливості процесу формування системи місцевого самоврядування в Західноукраїнській Народній Республіці.
5. Які органи місцевого самоврядування діяли в Західноукраїнській Народній Республіці?
6. Порівняйте структуру органів місцевого самоврядування в Радянській Україні та на Західноукраїнських землях.
7. Розкрийте територіальні особливості основних напрямів діяльності органів місцевого самоврядування в Західній Україні у міжвоєнний період.
8. Висвітліть основні напрями діяльності органів місцевого самоврядування в Закарпатській Україні у міжвоєнний період.
9. Чи діяли органи місцевого самоврядування в Україні під час Другої світової війни?
10. Яким чином впливали органи місцевого самоврядування на вирішення проблем місцевого значення в період “перебудови”?

Теми рефератів

1. Розвиток місцевого самоврядування в Україні у добу Центральної Ради.
2. Місцеве самоврядування в Україні у період Української держави Павла Скоропадського.
3. Місцеве самоврядування в Україні у добу Директорії УНР.
4. Розвиток місцевого самоврядування на західноукраїнських землях у період Української Національної революції 1917–1920 рр.
5. Місцеве самоврядування в Радянській та Західній Україні у період НЕПу (20–30-ті роки XX ст.).
6. Місцеве самоврядування в Україні в повоєнний період (40–80-ті роки XX ст.).

Тестові завдання

I. Згідно з проектом М. Грушевського Україна мала поділятися на:

- а) 12 земель;
- б) 15 земель;
- в) 20 земель;
- г) 25 земель;
- д) 30 земель;
- е) 32 землі;
- є) 40 земель.

II. У період Гетьманату Павла Скоропадського органами місцевого самоврядування в Україні були:

- а) земські та міські управи;
- б) міські думи;
- в) місцеві конгреси;
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні.

III. У період Директорії УНР засади місцевого самоврядування в Україні відображав:

- а) Закон “Про місцеві конгреси і ради трудового народу”;
- б) Закон “Про основні засади місцевого самоврядування”;
- в) Закон “Про вибори до губернських та місцевих рад”;
- г) Закон “Про вибори до органів місцевого самоврядування”;
- д) правильних відповідей немає.

IV. Органами місцевого самоврядування у добу Директорії УНР були:

- а) повітові конгреси трудового народу;
- б) губернські та повітові думи народних депутатів;
- в) губернські конгреси трудового народу;
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні.

V. До органів місцевого самоврядування у добу Директорії мав обиратися 1 представник від:

- а) 500 чол.;
- б) 1 тис. чол.;
- в) 2 тис. чол.;
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні.

VI. Після повалення Директорії УНР у 1920 р. та встановлення комуністичного режиму починається наступ більшовизму на місцеве самоврядування в Україні, що передбачало загальну централізацію держави. Про це свідчили наступні основоположні ідеї більшовизму:

- а) жорстка централізація та концентрація економіки в силу тотального одержавлення власності та директивного планування;
- б) диктатура пролетаріату, яка хоч і мала сенс перехідної “від капіталізму до соціалізму влади”, однак за сутністю так і залишалася домінуючим ідеологічним принципом організації держави на весь радянський період;
- в) уся влада радам;
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні;
- ж) правильних відповідей немає.

VII. Аналіз законодавства та практики діяльності місцевих рад на різних етапах існування радянської моделі влади в Україні дозволяє виділити такі риси, що характеризують їх правовий статус і реальну роль в управлінні місцевими справами:

- а) усі місцеві ради були вмонтовані в єдину систему органів державної влади;

- б) на всіх територіальних рівнях влади заперечувався принцип поділу влади;
- в) організація і діяльність місцевих рад здійснювалася відповідно до принципу партійного керівництва;
- г) ідея самоуправління народу, що активно декларувалася в радянські часи як така, що визначала сутність рад і повинна була забезпечити поєднання державної влади та ініціативи населення, на практиці зводилася до дозованого представництва в депутатському корпусі різних прошарків населення, які визначалися за віковою, класовою та професійною ознаками;
- д) правильні відповіді "а" і "б";
- е) правильні відповіді "в" і "г";
- є) усі відповіді правильні.

Література [8–10; 20; 23; 25; 29; 46]

Тема 13. Становлення інституту місцевого самоврядування в новітній історії України

1. Декларація про державний суверенітет України та її вплив на становлення інституту місцевого самоврядування.
2. Закон України "Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування".
3. Висвітлення місцевого самоврядування в Конституції України.
4. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" та його роль в становленні інституту місцевого самоврядування.
5. Європейська Хартія місцевого самоврядування та її ратифікація Україною.

Питання для самоконтролю

1. Виділіть основні етапи становлення інституту місцевого самоврядування в новітній історії України.
2. Коли було прийнято Закон України "Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування"?
3. Яким чином місцеве самоврядування розглядається в Конституції України?
4. Коли було прийнято Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні"?
5. В якому році Верховна Рада України ратифікувала Європейську Хартію місцевого самоврядування?
6. Яку роль відіграла Європейська Хартія місцевого самоврядування в становленні інституту місцевого самоврядування в незалежній Україні?

7. Коли був прийнятий Бюджетний Кодекс України?
8. Виділіть сферу компетенції органів місцевого самоврядування незалежної України.

Теми рефератів

1. Становлення інституту місцевого самоврядування в новітній історії України.
2. Нормативно-правова база становлення місцевого самоврядування в незалежній Україні.
3. Регіональні особливості нормативно-правового забезпечення становлення місцевого самоврядування в незалежній Україні.
4. Сфера компетенції органів місцевого самоврядування в новітній історії України.
5. Роль органів місцевого самоврядування в підтримці національної та регіональної безпеки.

Тестові завдання

I. Декларація Про державний суверенітет України була прийнята:

- а) 10 червня 1990 р.;
- б) 16 липня 1990 р.;
- в) 17 березня 1991 р.;
- г) 24 серпня 1991 р.;
- д) 1 грудня 1991 р.

II. Закон України "Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування" був прийнятий:

- а) 10 червня 1990 р.;
- б) 16 липня 1990 р.;
- в) 7 грудня 1990 р.;
- г) 24 серпня 1991 р.;
- д) 1 грудня 1991 р.

III. Верховна Рада України ратифікувала Європейську Хартію місцевого самоврядування:

- а) 5 липня 1994 р.;
- б) 6 листопада 1996 р.;
- в) 15 липня 1997 р.;
- г) 18 червня 1998 р.;
- д) 30 травня 1999 р.;
- е) 12 квітня 2000 р.

IV. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”, прийнятий 21 травня 1997 р., визначає:

- а) гарантії місцевого самоврядування в Україні;
- б) засади і принципи організації, діяльності та відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування;
- в) матеріальну та фінансову основу місцевого самоврядування;
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні;
- ж) правильних відповідей немає.

V. Бюджетний Кодекс України був прийнятий:

- а) у 1999 р.;
- б) у 2000 р.;
- в) у 2001 р.;
- г) у 2002 р.;
- д) у 2003 р.;
- е) у 2004 р.

VI. Знайдіть неправильну відповідь. До сфер компетенції органів місцевого самоврядування незалежної України належить те, що органи місцевого самоврядування:

- а) у межах закону мають повне право вільно вирішувати будь-яке питання, яке не вилучене із сфери їхньої компетенції і вирішення якого не доручене жодному іншому органу;
- б) вирішують питання підтримки оборони та національної безпеки України;
- в) здійснюють муніципальні функції тими властями, які мають найтісніший контакт з громадянином;
- г) у процесі прийняття рішень щодо всіх питань, які безпосередньо їх стосуються, проводять консультації з органами державної влади, у міру можливості своєчасно і належним чином.

Література [3; 11–14; 20; 22; 38; 45; 49; 50; 55]

Змістовий модуль III. Світовий досвід організації місцевого самоврядування

Тема 14. Види муніципальних систем у зарубіжних країнах

- 1. Основні види муніципальних систем у зарубіжних країнах.
- 2. Англо-американська (англосаксонська) модель.
- 3. Континентальна модель.

- 4. Іберійська модель.
- 5. Радянська модель.
- 6. Види організаційно-правових форм місцевого самоврядування у зарубіжних країнах.

Питання для самоконтролю

- 1. Дайте розгорнутий аналіз правових форм організації місцевого самоврядування у зарубіжних країнах.
- 2. В яких країнах поширена англосаксонська модель місцевого самоврядування?
- 3. Охарактеризуйте особливості континентальної моделі територіального управління.
- 4. Чим відрізняється континентальна модель територіального управління від іберійської?
- 5. Яка модель місцевого самоврядування існує у незалежній Україні?
- 6. Висвітліть характерні особливості радянської моделі територіального управління.
- 7. В яких країнах поширені змішані моделі територіального управління?
- 8. Дайте характеристику організаційно-правовій формі “сильний мер — рада”.

Теми рефератів

- 1. Світовий досвід організації місцевого самоврядування.
- 2. Види муніципальних систем у зарубіжних країнах.
- 3. Муніципальні системи у країнах Європи.
- 4. Муніципальні системи у країнах Азії.
- 5. Муніципальні системи у країнах Латинської Америки.

Тестові завдання

I. Основними рисами англосаксонської моделі організації влади на місцях є:

- а) значна автономія органів місцевого самоврядування по відношенню до держави;
- б) відсутність на місцях повноважних представників центральної влади, які б опікали органи місцевого самоврядування;
- в) виборність низки посадових осіб місцевого самоврядування територіальною громадою;
- г) функціонування органів місцевого самоврядування в межах своєї компетенції, закріпленої в законі, і заборона їх виходу за межі своєї компетенції;

- д) правильні відповіді “а” і “б”;
- е) правильні відповіді “в” і “г”;
- є) усі відповіді правильні.

II. Континентальна модель місцевого самоврядування поширена:

- а) у країнах Європи;
- б) у франкомовних країнах Африки;
- в) багатьох країнах Латинської Америки;
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні;
- ж) правильних відповідей немає.

III. Сучасна континентальна модель організації влади на місцях є результатом тривалої еволюції римської системи і характеризується наступними рисами:

- а) більш високим (у порівнянні з англосаксонською моделлю) ступенем централізації, наявністю вертикальної підпорядкованості;
- б) поєднанням місцевого самоврядування і прямого державного управління на місцях;
- в) повноваження місцевого самоврядування визначають згідно негативного принципу правового регулювання (органам місцевого самоврядування дозволяється робити те, що не заборонено законом);
- г) правильні відповіді “а” і “б”;
- д) правильні відповіді “б” і “в”;
- е) правильні відповіді “а” і “в”;
- є) усі відповіді правильні.

IV. Знайдіть неправильну відповідь. Іберійська модель місцевого самоврядування є поширеною:

- а) в Іспанії;
- б) у Португалії;
- в) у Франції;
- г) у Мексиці;
- д) у Бразилії.

V. Зазначте, яка модель організації влади на місцях є поширеною в Україні:

- а) континентальна;
- б) радянська;
- в) іберійська;
- г) змішана.

VI. До основних організаційно-правових форм місцевого самоврядування у зарубіжних країнах належать:

- а) форма “сильна рада — сильний мер”;
- б) форма “сильний мер — рада”;
- в) форма “рада — менеджер”;
- г) комбінована форма;
- д) комісійна форма;
- е) правильні відповіді “а” і “б”;
- є) правильні відповіді “в” — “д”;
- ж) усі відповіді правильні;
- з) правильних відповідей немає.

Література [4; 5; 20; 25; 38; 41; 54; 59; 60]

Тема 15. Сучасні муніципальні реформи у зарубіжних країнах

1. Сутність здійснення муніципальних реформ у зарубіжних країнах.
2. Мета та завдання проведення муніципальних реформ у зарубіжних країнах.
3. Структурні реформи.
4. Функціональні реформи.
5. Недоліки в проведенні муніципальних реформ у зарубіжних країнах.
6. Муніципальні реформи в країнах Європи.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність муніципальних реформ.
1. Покажіть мету та завдання муніципальних реформ.
2. Яким чином здійснюються муніципальні реформи в країнах Європи?
3. Висвітліть основні складові проведення муніципальних реформ у країнах Європи та США.
4. Розкрийте характерні особливості проведення муніципальних реформ у Російській Федерації.
5. Дайте порівняльну характеристику проведення муніципальних реформ у країнах Західної Європи та СНД.
6. Чи можуть сприяти муніципальні реформи посиленню повноважень органів місцевого самоврядування?

Теми рефератів

1. Сучасні муніципальні реформи у зарубіжних країнах.
2. Структурні та функціональні муніципальні реформи у зарубіжних країнах: порівняльна характеристика.

3. Муніципальні реформи у країнах Європи.
4. Муніципальні реформи в США.
5. Муніципальні реформи у Російській Федерації.

Тестові завдання

I. Структурні муніципальні реформи у зарубіжних країнах:

а) стосуються організаційних відносин між різними рівнями влади та пов'язані з реформуванням системи адміністративно-територіального устрою держави, а також із запровадженням самоврядування на регіональному рівні;

б) були спрямовані на перерозподіл функціональних відносин між місцевими, регіональними та центральними органами управління;

в) обидві відповіді правильні;

г) правильних відповідей немає.

II. Функціональні муніципальні реформи у зарубіжних країнах:

а) стосуються організаційних відносин між різними рівнями влади та пов'язані з реформуванням системи адміністративно-територіального устрою держави, а також із запровадженням самоврядування на регіональному рівні;

б) були спрямовані на перерозподіл функціональних відносин між місцевими, регіональними та центральними органами управління;

в) обидві відповіді правильні;

г) правильних відповідей немає.

III. Головні проблеми здійснення муніципальних реформ у зарубіжних країнах є:

а) вибір між централізацією та децентралізацією влади;

б) встановлення необхідного і доцільного балансу між централізацією та децентралізацією влади на місцях, який адекватно відповідає би реальним соціально-економічним і політичним умовам конкретної країни;

в) обидві відповіді правильні;

г) правильних відповідей немає.

IV. Ознайомлення із зарубіжним досвідом місцевого самоврядування дозволяє виділити наступні тенденції його розвитку:

а) при збереженні провідної ролі представницьких органів місцевого самоврядування (рад) у вирішенні місцевих справ поступово посилюється значення виконавчого апарату, зростає вплив муніципальних чиновників, що свідчить про зміцнення професіоналізму муніципального управління;

б) змінюються матеріальні та фінансові основи місцевого самоврядування;

в) суттєвих змін зазнають функції органів місцевого самоврядування;

г) процеси урбанізації та демографічні зміни сприяють, з одного боку, скороченню кількості сільських поселень і зростанню кількості міських, з другого — поглибленню кризи міст (розростання передмість призводить до руху промісловості та соціального обслуговування від центру міста до периферії і, як результат — масове переселення “середнього класу” в передмістя, а бідноти — у міський центр);

д) правильні відповіді “а” і “б”;

е) правильні відповіді “в” і “г”;

є) усі відповіді правильні;

ж) правильних відповідей немає.

V. Відсутність підходу до агломерації як до єдиного цілого зумовлює виникнення феноменів:

а) територіальної невідповідності ресурсів і потреб;

б) безоплатного споживання;

в) обидві відповіді правильні;

г) правильних відповідей немає.

VI. У Франції формою співробітництва між органами місцевого самоврядування виступають:

а) конфедерації міст;

б) синдикати комун;

в) дистрикти;

г) правильні відповіді “а” і “б”;

д) правильні відповіді “б” і “в”;

е) правильні відповіді “а” і “в”;

є) усі відповіді правильні.

Література [4; 5; 20; 25; 38; 41; 54; 59; 60]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Адміністративне право України*: Підручник / За ред. проф. Ю. П. Битяка. — Х.: Право, 2000. — 377 с.
2. *Батанов О. В.* Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: Монографія / За заг. ред. В. Ф. Погорілка. — К.: Концерн “Вид. дім “Ін Юре”, 2003. — 512 с.
3. *Батанов О. В.* Територіальна громада — основа місцевого самоврядування в Україні: Монографія. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. — 260 с.
4. *Бориславська О.* Місце самоврядування в Україні: теорія та практика реалізації конституційно-правових засад. — Л.: Вид-во ПАІС, 2005. — 208 с.
5. *Біленчук П. Д., Кравченко В. В., Підмогильний М. В.* Місце самоврядування в Україні (муніципальне право): Навч. посіб. — К.: Атіка, 2000. — 304 с.
6. *Бюджетний кодекс України*. За станом на 24 липня 2006 р. — К.: Парламентське вид-во, 2006. — 96 с.
7. *Владимиров К. М.* Місцеві фінанси: Навч. посіб. / К. М. Владимиров, Н. Г. Чуйко, О. Ф. Рогальський. — Херсон: Олді-плюс, 2006. — 352 с.
8. *Гураль П. Ф.* Територіальна громада в Україні. Історико-правове дослідження: Монографія. — Л.: Львів. ДУВС “Край”, 2008. — 468 с.
9. *Деся Ю. В.* Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики. — Донецьк, 2004. — 280 с.
10. *Дорошенко Д. І.* Нарис історії України. — Л.: Світ, 1991. — 576 с.
11. *Закон України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” // ВВР України*. — 1998. — № 3-4. — Ст. 15.
12. *Закон України “Про Всеукраїнський та місцевий референдуми” // ВВР України*. — 1991. — № 33. — Ст. 443.
13. *Закон України “Про державну службу”*. За станом на 5 травня 2000 р. // Верховна Рада України: Офіц. вид. — К., 2000.
14. *Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” // ВВР України*. — 1997. — Ст. 170.

15. *Журавський В. С., Серьогін В. О., Ярмиш Н.* Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. — К.: Концерн “Вид. дім “Ін Юре”, 2003. — 672 с.
16. *Кабанець А. Г.* Місцеві фінанси. — Х.: Вид-во ХНЕУ, 2006. — 56 с.
17. *Кириленко О. П.* Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). — К.: НІОС, 2000. — 381 с.
18. *Кириленко О. П.* Місцеві фінанси: Навч. посіб. — Тернопіль: Астон, 2004. — 192 с.
19. *Коваленко А. А.* Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Україні: питання теорії та практики. — К.: Довіра, 1997. — 131 с.
20. *Коваленко А. А.* Теорія і практика місцевого самоврядування в Україні. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. — 464 с.
21. *Колтаков В. К.* Адміністративне право України. — К.: Юрінком Інтер, 2001. — 752 с.
22. *Конституція України // ВВР України*. — 1996. — № 30. — Ст. 142.
23. *Кравченко В. В.* Місце самоврядування в Україні: історія, сучасність, перспективи розвитку: Навч. посіб. — К., 2000. — 206 с.
24. *Кравченко В.* Місцеві фінанси України: Навч. посіб. — К.: Знання, 1999. — 487 с.
25. *Кравченко В. В., Птицький М. В.* Муніципальне право України: Навч. посіб. — К.: Атіка, 2003. — 672 с.
26. *Куйбіда В. С.* Конституційно-правові проблеми міського самоврядування в Україні. — Л.: Літопис, 2001. — 375 с.
27. *Куйбіда В. С.* Організаційно-функціональні принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування. — К.: МАУП, 2003. — 568 с.
28. *Куйбіда В. С.* Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування в Україні. — К.: МАУП, 2004. — 431 с.
29. *Історія держави і права України: У 2-х ч. / За заг. ред. акад. А. Й. Рогожина*. — К.: Ін Юре, 1996. — Ч. 1. — 368 с.; Ч. 2. — 370 с.
30. *Місцеве самоврядування: Зб. нормат.-прав. актів*. — Х.: Гриф, 2002. — 688 с.
31. *Місцеві фінанси: Підручник / За ред. О. П. Кириленка*. — К.: Знання, 2006. — 677 с.
32. *Муниципальное право Украины: Підручник / Кол. авт.; За ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького*. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 592 с.
33. *Муниципальное право: Учеб. для вузов / Под ред. А. М. Никитиной*. — М., 2000. — 377 с.

34. *Основи муніципального права України*: Навч. посіб. / За ред. М. І. Корнієнка. — К., 2000. — 426 с.
35. *Петленко Ю. В.* Місцеві фінанси: Опорний конспект лекцій / Ю. В. Петленко, О. Д. Рожко. — К.: Кондор, 2004. — 282 с.
36. *Сазонцев І. Л.* Управління місцевими фінансами: Навч. посіб. / І. Л. Сазонцев, Т. В. Грицько, Г. Ю. Придатко. — К.: ЦНЛ, 2006. — 264 с.
37. *Суццова О. О.* Місцеві фінанси: Навч. посіб. — К.: ЦНЛ, 2005. — 560 с.
38. *Тодика Ю. М.* Конституція України: проблеми теорії і практики. — Х.: Факт, 2000. — 608 с.
- Додаткова*
39. *Антонович В. Б.* Про козацькі часи на Україні. — К.: Дніпро, 1991. — 238 с.
40. *Баймуратов М.* Конституційно-проектна регламентація місцевого самоуправління територіальних колективів // Юрид. вест. — 1996. — № 1. — С. 95–100.
41. *Бакуненко В. Д.* Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики. — К.: Вид-во НАДУ, 2000. — 328 с.
42. *Бедь В. В.* Фінанси: Навч.-метод. посіб. / В. В. Бедь, Ю. М. Когут. — К.: МАУП, 2004. — 168 с.
43. *Голобуцький В.* Запорозьке козацтво. — К.: Вища шк., 1994. — 539 с.
44. *Горбачов О.* Теоретические основы самоуправления // Територіальна громада як основа місцевого самоврядування. Матеріали Міжнарод. наук.-практ. семінару. Донецьк, 15–18 жовтня 1998 р. — Донецьк, 1999. — С. 82–85.
45. *Гудков О.* Роль органов местного самоуправления как выразителей воли территориальных громад в обеспечении прав граждан // Територіальна громада як основа місцевого самоврядування. Матеріали Міжнарод. наук.-практ. семінару. Донецьк, 15–18 жовтня 1998 р. — Донецьк, 1999. — С. 86–92.
46. *Державне управління, державна служба і місцеве самоврядування*: Монографія / За ред. О. Ю. Оболенського. — Хмельницький, 1999. — 412 с.
47. *Державне управління в Україні*: Навч. посіб. / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. Б. Авер'янова. — К., 1999. — 266 с.

48. *Іванова Т. В.* Організація місцевого самоврядування в Україні: Навч. посіб. — К.: Професіонал, 2005. — 112 с.
49. *Копиленко М., Копиленко О.* Місцеве самоврядування: місцева влада і місцева державна адміністрація Української гетьманської держави // Місцеве та регіональне самоврядування в Україні. — 1992. — Вип. 3. — С. 25–35.
50. *Копиленко О.* Місцеве самоврядування в Україні: досвід і проблеми // Місцеве та регіональне самоврядування в Україні. — 1992. — Вип. 3. — С. 36–46.
51. *Куйбіда В., Чушенко В.* Поняття місцевого самоврядування в Україні // Право України. — 1998. — № 5. — С. 17–21.
52. *Кукілевська Ж. Д.* Правові основи місцевого самоврядування: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2006. — 166 с.
53. *Лацимба М., Бондаренко В.* Як територіальна громада може впливати на вирішення питань місцевого значення. — К., 2007. — 108 с.
54. *Малиновський В. Я.* Державне управління: Навч. посіб. — К.: Атіка, 2003. — 575 с.
55. *Місцеве самоврядування в столиці України* / За ред. О. М. Невелева. — К., 2000. — 280 с.
56. *Музика О. А.* Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством. — К.: Атіка, 2004. — 344 с.
57. *Теорія фінансів*: Навч. посіб. / П. М. Леоненко, П. І. Юхименко, А. А. Ільченко та ін. — К.: ЦНЛ, 2005. — 480 с.
58. *Теорія держави і права*: Навч. посіб. / За заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — 288 с.
59. *Ткачук А., Аграновф Р., Тревор Б.* Місцеве самоврядування: світовий та український досвід: Посібник. — К.: Заповіт, 1997. — 177 с.
60. *Тодыка Ю. Н., Сурунюк Е. В.* Конституционное право Украины: отрасль права и наука. — Симферополь: Таврида, 1997. — 314 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни	
“Теорія та історія місцевого самоврядування”.....	6
Зміст дисципліни	
“Теорія та історія місцевого самоврядування”.....	8
Список літератури.....	54

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. Г. Рогузько*
Комп'ютерне верстання *А. П. Нечипорук*

Зам. № ВКЦ-4483

Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний.

Наклад 30 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*